

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

← Ο Λίμα Μπαρρέτου χάρισε φωνή στο περιθώριο μέσα από τα κείμενά του

→ Ο Ραντουάν Νασσάρ περιγράφει ένα ακραίο παιχνίδι εξουσίας

Πληθωρικές φωνές των Τροπικών

Στα αξιοπρόσεκτα δείγματα της βραζιλιάνικης λογοτεχνίας που κυκλοφόρησαν πρόσφατα στην ελληνική γλώσσα ανήκουν τα διηγήματα του «καταραμένου» Λίμα Μπαρρέτου και η νουβέλα του «ερμηίτη» Ραντουάν Νασσάρ

Του Γρηγόρη Μπέκου

Κάμποσα κορυφαία ονόματα της βραζιλιάνικης πεζογραφίας, από τον σπουδαίο *Μααάντο ντε Αοίς* του 19ου αιώνα μέχρι την *Κλαρίσε Λισπέκτορ* και τον *Ζόρζε Αμάντο* ή τον *Μάριο ντε Αντράντε* πιο πρόσφατα, έχουν μεταφραστεί στη γλώσσα μας. Δεν είναι άγνωστη η λογοτεχνική Βραζιλία στην Ελλάδα, τουλάχιστον για τους περιέργους, ανήλικους και τοιμηρούς αναγνώστες. Όταν μάλιστα εμφανιστεί εδώ και κάποιο έργο του εξόχως απαιτητικού και μυθικού *Ζοάο Γκιμαράες Ρόζα*, του κατά γενική ομολογία πιο σημαντικού συγγραφέα της χώρας στον προηγούμενο αιώνα, τότε θα ξέρουμε τι μας λείπει περισσότερο από εκείνη την πληθωρική γωνιά του κόσμου: η ποίηση ασφαλώς, ανθολογημένη και τυπωμένη ουστηματικότερα, η βιομηχανική ματιά κυρίως γυναικών συγγραφέων πάνω σε μια διαχρονικά σύνθετη κοινωνία, πολυεθνική και πολυφυλετική, η ματιά μαύρων ή μισγάδων γυναικών, αν πρέπει να ακριβολογήσουμε, καθώς και η πλέον σύγχρονη παραγωγή ευρύτερα, δηλαδή η *συγκαρινή* βραζιλιάνικη παραγωγή, η οποία σπανιότερα διασχίζει τον Ατλαντικό. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο **Σίκο Μπουάρκε** (εφόσον εξαιρέσουμε ή δεν συνυπολογίσουμε εν προκειμένω τον ευπλόητο, διεθνούς εμβέλειας **Πάουλο Κόελο**). Πάντως, δεν έχουν γίνει και λίγα. Άλλωστε, την τελευταία δεκαετία ιδίως, φαίνεται να έχει πυκνώσει η μεταφραστική κίνηση από τα πορτογαλικά, ή απλώς να περιβάλλεται με μεγαλύτερη προσοχή εσχάτως, γεγονός που αναπόφευκτα πλαταίνει τον οριζοντά μας, ευτυχώς, και πέραν της βιβλικής κερσονήσου.

Ο γλυκόπικρος κατεδαφιστής
Δύο σύντομα βιβλία, δύο βραζιλιάνικα βιβλία, τα οποία κυκλοφόρησαν στη διάρκεια ετούτης της χρονιάς, παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον, το καθένα για διαφορετικούς λόγους. Αφενός, η συλλογική εργασία με τίτλο *Για γέλια και για κλάματα* που περιλαμβάνει τρία διηγήματα του *Λίμα Μπαρρέτου* (1881-1922), συνοδευμένα από εισαγωγή, επίμετρο και αναλυτικές σημειώσεις, χρήσιμα και διαφωτιστικά όλα αυτά. Λοιπόν, ο συγκεκριμένος συγγραφέας, ένας ιδιότυπος «καταραμένος» των Τροπικών, θεωρείται και πρόδρομος του βραζιλιάνικου μοντερνισμού. Μουλά-

ΛΙΜΑ ΜΠΑΡΡΕΤΟΥ
Για γέλια και για κλάματα
- Ιστορίες από το Ρίο ντε Ζανέιρο των αρχών του 20ού αιώνα
Μετάφραση Ελένη Βλάχου, Εφη Γιατράκη, Πωλίνα Δημέα, Αναστασία Λιανοπούλου, Νίκος Πρατσίνης. Εκδόσεις Βιβλιόπτελος, 2023, σελ. 144, τιμή 11,23 ευρώ

PANTOYAN NASSAR
Ένα ποτήρι οργή
Μετάφραση Αθηνά Ψυλλιά. Εκδόσεις Πατάκη, 2023, σελ. 88, τιμή 7,70 ευρώ

τος ο ίδιος, έζησε και δημιούργησε σε μια περίοδο κατά την οποία διαμορφωνόταν η ανεξάρτητη και δημοκρατική Βραζιλία, η τεταμένη συλλογική της πραγματικότητα, τα προβλήματα της (με δεδομένη την κληρονομιά της δουλείας), ακόμα και τα στερεότυπα (φαντασμαγορικά, εννοείται) που έκτοτε την ακολουθούν. Ο Λίμα Μπαρρέτου υπήρξε άνθρωπος φτωχός και φιλόθενος, αλκοολικός και καταθλιπτικός. Υπήρξε όμως και δεινός γραφιάς, επίμονος, παρατηρητικός και διευδαιτικός, με σοσιαλιστικές και κατόπιν αναρχικές τάσεις. Εν ολίγοις, βρέθηκε στο περιθώριο και, παράλληλα, του χάρισε φωνή μέσα από τα κείμενά του, σπληνιεύοντας με οπαρταριστό χιούμορ και καυστική ειρωνεία την υποκρισία του κατεστημένου (φοβερές διακρίσεις, ακραίες ανισότητες) αλλά και την κυρίαρχη ιδεολογία (του αλλοτινού ποζιτιβισμού). Σήμερα ο Λίμα Μπαρρέτου, αυτός ο γλυκόπικρος κατεδαφιστής, αναγνωρίζεται ως μια εμβληματική πολιτισμική μορφή που μόχθησε, σε ανύποπτη φάση και σε ποικίλα επίπεδα, για τη συμπεριληπτική ταυτότητα της Βραζι-

λίας. Ετσι τον διαβάζουν, τον χαίρονται και εξακολουθούν να προβληματίζονται. Στο διήγημα «Η Βιβλιοθήκη», ο εβδομηντάρης φαρμακοποιός Φόσουςτο Καρρεγκάλ, με στη ματαίωση, αποφασίζει να κάψει στην αυλή τους τόμους (έργα μαθηματικών και φυσικών επιστημών) που του είχε αφήσει ο πατέρας του, τόμους τους οποίους δεν αποχωριζόταν όποτε μετακόμιζε από σπίτι σε σπίτι. Η νεαρή Κλόντια, στο διήγημα «Κλο», είναι κόρη του βασικού ήρωα, ενός γηραιού πρώην καθηγητή πιάνου, ο οποίος, ευρισκόμενος σε ένα ζαχαροπλαστείο εν μέσω Καρναβαλιού, εκείνου του «ξεσπάσματος ζωής και φιλοδονίας», συλλογίζεται πικραμένος «πόσο κακά οργανωμένη ήταν η κοινωνία μας». Ο κύριος Μαξιμιλιάνο, δούθυμος και ανασφαλής, θα συναντήσει κάποια στιγμή τον κύριο Αντρέ, έναν «πλούσιο εκπρόσωπο του λαού». Στο διήγημα «Γιατί δεν αυτοκτονούσε», στο πλαίσιο μιας φιλικής συνομιλίας που περιλαμβάνει ποτό, παρακολουθούμε πώς ένας άνδρας (ο οποίος ισχυρίζεται ότι δεν βρισκεί νόημα πουθενά και ότι δεν πιστεύει «σε τίποτα πια, τέχνη, θρησκεία και επιστήμη») δικαιολογεί ακριβώς την επιφυλαχή του, την αμφιβολία του, την αναβλητικότητα του μπροστά στο μοίραιο διάβημα.

Ακραίο παιχνίδι εξουσίας
Στο σημείο αυτό, ήρθε η ώρα να σχολιάσουμε σε αδρές γραμμές, σκοπιμώς, ένα βιβλίο που κατέχει «μοναδική θέση στη λογοτεχνία της Βραζιλίας», την ιδιόρρυθμη και εντυπωσιακή νουβέλα *Ένα ποτήρι οργή* του 88χρονου **Ραντουάν Νασσάρ**. Λιβανέζικης καταγωγής ο ίδιος, «ερμηίτης» από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, καθώς αποσύρθηκε για να ασχοληθεί με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, τιμήθηκε το 2016 με το Βραβείο Camoes. Η ιστορία που αφηγείται εκτείνεται, ή μάλλον *εκρήννεται*, μέσα σε λιγότερες από 100 σελίδες. Ο,τι ξεκινά ως αισθησιακή σπουδή πάνω στην επιθυμία δύο εραστών, μετουσιώνεται (αφού προκρίψει «μια τρώπα στον φράχτη», για την οποία εθίζονται τα μυρμηγκία) σε απροκάλυπτη και βίαιη σύγκρουση ενός φρασενικού «καθάρματος» και μιας θηλυκής «αγέρτισσας». Ένα ακραίο παιχνίδι εξουσίας, με τις σκοτεινές και νωσπρές αλήθειες των ανθρώπινων φύσων να το υποδουλίζουν. Αξίζει την προσήλωσή σας. Διότι οι λέξεις είναι «ευρηκτικές όλες εσωτερικά».